

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

De Ortv Ac Progressv Artis Typographicae Dissertatio Historica

Mallinckrodt, Bernhard von

Coloniae Agrippinae, 1640

Cap. I. Diuersæ opiniones de Inuentione Typographica, deq[ue] iis
iudicium.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11780

2
DISSERTATIO
assignant, vt deinceps Harlemensium cum Moguntinis serotinam con-
trouersiam accuratius expendamus. Horum enim litris si non dirimendæ,
saltem examinandæ ergò, potissimum hoc quicquid laboris est impensum
esto.

CAPVT PRIMVM.

Diuersæ opiniones de Inuentione Typogra- phia, deque illis iudicium.

1. Satur-
nus.

2. Chinē-
ses.

PRincipio igitur antiquissimum hoc typorum inuentum facit Pompo-
nius Lærus, qui Saturno illud tribuit autoritate falsò accepti & ex-
plicati loci è S. Cypriani de Idolis libro desumpti, qui talis est: *Saturnus li-
teras imprimere & signare nummos in Italia primus instituit.* Astipulatur
Pomponij sententiæ, quamuis eius nominatim non meminerit, Gilbertus
Cognatus libro 3. Syluæ narrationum, ita enim pag. 244. *Saturnus falcis in-
uentor,* inquit, *literas etiam in Latium intulit, easque imprimere docuit, teste Cypria-
no martyre. Denique signare nummos in Italia primus instituit, quæ Latium de late-
bra eius nomen accepit, & rusticitatis cultor fuit, vnde falcem gerens pingitur.* Eadē
fere de literarum impressione repetit pag. 278. qui locus infra reddendus
est. Alij, inter quos principes sunt Iouius & Hieron. Oforius lib. 11. de re-
bus gestis Emanuelis Lusitaniz regis ad Chineses huius artis repertio-
nem deferant, quos longe ante quam apud Europæos innotesceret libros
impressisse, licet diuerso à nostris moribus ritu contendunt, quâ de re li-
bet luculentum Angel. Rocchæ locum adscribere ex appendice operis de
Bibliothecâ Vaticanâ. *Quamuis autem impressoria huius generis ars in Europa
anno à partu Virginis 1442. fuerit inuenta, vt multi scribunt, eam tamen in magno
Sinarum regno, ante annos plus minus, bis mille in vsu fuisse, atque nunc esse accepti à
multis, qui mihi diu vixerunt, & præsertim à Michaelè Rogerio Neapolitano Sac. lesu,
qui cum vndecim annos ad Christianam fidem propagandam eo in regno vitam
duxerit, nunc Romam ab eius regni incolis missus, ait se legisse libros verbis &
characteribus Siniacis impressos ante Saluatoris nostri aduentum annos circiter
quadringentos. Typographica vero ars, quæ dicto in regno exercetur, distat à
nostrâ: ea enim non habet characteres ex plumbo ac stanno conflatos, quibus vtuntur
nostrates, sed in tabulis insculptos, quales nos interdum effingimus, cum figuras in ta-
bulis ligneis vel laminis æreis incidendas curamus, & alia id genus permulta. Nec-
dum*

DE ARTE TYPOGRAPH. CAP. I.

dum prodierat scribente Rocchâ Nicolai Trigaultij. Historia de Christiana expeditione apud Sinas à Soc. Iesû Patribus suscepta, qui de Sinen-
 sium typographiâ & ipse testis autoptes sequentia prodidit lib. 1. pag. 19.
 Typographia apud Sinas antiquior est aliquantò, quam apud Europæos: nam à quin-
 que retro seculis certum est ab ijs usu receptam, neque desunt qui asserant prius ea Si-
 nas fuisse usos, quam in hanc mortalitatem immortalis sese Deus abiecisset. Verum à
 nostra differt non parum, quæ Hieroglyphicis eorum characteribus ob multitudinem
 esset perdifficilis. Quamquam hodie in breui aliqua tabulâ, leui ac enodâ e papyro fere
 malone vel Zizypho insculpunt. Tertia illorum opinio est, qui Themistaneos
 novi orbis populum Typographiæ authores agnoscunt, quorum ante-
 signanus videtur Genebrardus in Chronographia li. 4. Eique quodammo-
 do assentit Theætus, cuius verba infra reddentur Theodorus Zvvinge-
 rus in magno Theatro suo Indis Cathaitanis hanc inuentionem adscribit
 ita inueniens: Typographiam uti & tormentariam artem apud Cathaitanos Indos
 antiquissimam esse testantur historici regionum nuper inuentarum. Itaque verum est
 quod Aristoteles inquit nil prohibere easdem artes à diuersis vel eodem vel etiam di-
 uerso tempore citra vllam communicationem inueniri. Sunt autem hi Cathaita-
 ni, siue ut alij vocant Cathaitenses Chinesibus ad Septentrionem vicini,
 ita ut propriè Indis annumerari non possint, quod obiter adiectum esto.
 Ac dubito etiam an non Zvvingerus Chineses intellectos voluerit. Le-
 uior est Antonij Campani sententia, quæ tamen quo minus numerum fa-
 ciat non prohibeo, qui Gallis hanc gloriam perperam assignat, ut constat
 ex notissimo tetrasticho eius infra referendo, deceptus amphibologia no-
 minis Valrici Galli, qui primus in Italiam hanc artem inuexit, quem is à
 patria & natione ita appellatum credidit, cum esset familiæ nomen homi-
 nis è Germania oriundi. Is igitur Vlricus cognomen habens Han / quod
 latine Gallum Gallinaceum significat, ob istam primitiuam in Italiam ty-
 pographiæ illationem non à Campano tantum, sed etiam ab alijs non-
 nullis primus eius inuentor habitus est, adeò ut ipso etiam Irenicus, quod
 mireris eo in loco vbi veros Typographicos inuentores refert, hunc Vlri-
 cum nihilominus repertorem eius vocitet.

Quinta est VVimphelingij opinio cap. 65. Epitomes rerum Germ.
 qui Argentineses suos haclaude beat, ut statim textum eius relaturi vi-
 debimus. Septima opinio Hadriani Iunij & Petri Bertij est, qui Harlemum
 Hollandiæ notissimam urbem Typographicæ artis matrem agnoscunt,
 quibus nouissimè Petrus Scriuerius, & Marcus Querius Boxhornius ac-
 cedunt acriter, nec citra conuitia & contumelias Moguntinos
 altercantes, qui octauam numero sectam faciunt, eaque hætenus com-
 munitior,

3. Themistaneos

4. Cathaitani

5. Galli

6. Argentineses

7. Harlemenses

8. Moguntini

minor, & si quid in hac materiâ sapio & capio, sanior & verisimilior
 sententia est, quam etiam meo iudicio solidè tutatur in rebus Moguntinis
 suis Nicolaus Scriverius Societatis Iesu Presbyter, vir doctissimus, præterque
 solidam Theologiâ & linguarum peritiâ de Historiâ quoque peculiari-
 ter & egregiè promeritus, post quem tacere quam scribere de isto argu-
 mento satius fuisset, nisi illi ipsi quos nominavi testatam tot irrefragabi-
 lium testium asseueratione veritatem nouiter oppugnare pergerent,
 quam tamen eo ipso dum læcessunt, ipsimet agnoscunt & fatentur, cau-
 sæque suæ vel inuiti & alia omnia agentes præuaricantur, vt infra suo
 loco docebitur. Missis igitur primis istis de Chinesibus alijsque veteris
 nouique orbis populis opinionibus, illam quæ Hollandis cum Germanis
 de typorum inuentione controuersia intercedit in præsentiarum paulò
 accuratius rimari & expendere animus est. Nam quod de Saturno Pom-
 ponius Lætus persuadere saragit, sine omni dubio falsum est, potestque is
 videri Germanis nostris pro suo erga patriam suam & antiquitatem
 superstitionis pertinaciæ affectu hanc illustratarum literarum tam no-
 bili artificio gloriam inuidisse, nec puto eius rei aliud vestigium extare
 apud vllum veterum scriptorum præter vnum Cyprianum, qui vt Afer
 paulò durius illic ac alibi locutus, dextrâ explicatione hac in parte molli-
 endus & explicandus venit: Non enim nisi valde improprie, & in signi-
 ficatione abusuâ literarum in chalybe incisarum & nummis impressarum
 artificio ad typographiam pertinet, cuius etsi præludium aliquod videri
 possit, ad librorum tamen excusionem vnquam translatum fuisse nullibi
 vestigium superest. Apud Chineses autem, Cathaitanos, & Themista-
 neos an typographia antiquius fuerit, extra quæstionem nostram est, qui
 de eâ inquirere proposuimus, quæ Frederico III. Austriaco imperante in
 Germaniâ seu superiori seu inferiori inuenta traditur. Præterea de prædi-
 ctis populis tenendum est, quod quem memorantur illi olim habuisse, ho-
 dieque etiam vsurpare libros conscribendi citra ministerium pennæ mo-
 dum, proprie typographia dici non mereatur, quandoquidem de nullo il-
 lorum traditur quod typis sigillarijs, quales nostris typographis in vsu sunt
 vtantur, sed integris tabulis excusionem suam peragunt. Nec priuata hæc
 opinio mea est, sed præter iam relatum Angelum Roccham, Bertium
 hæc in parte adsentientem habeo, qui Sinensium libros scribendi artificio
Typographia affine nominat, nec dubito plerosque alios in eandem hanc sen-
 tentiam conuenire. Vt interim taceam pleraque, quæ de prædictis popu-
 lis quoad hanc artem referuntur fabulosa videri, nec vnquã mihi Roccha,

vel autor eius Rogerius persuadebunt quadringentis ante Christum or-
 tum annis typographiam in Oriente vsitaram fuisse. Ac tralatitium ferè est
 populos plerosque in suis rerumque suarum originibus tradendis ad vani-
 tatem plus satis de flectere. Paulus certe Venetus, qui ante secula aliquot
 Catharæ aliasque Eoi orbis prouincias peragrauit, nihil prorsus de hac ar-
 te meminit, nõ præteriturus illã, si vel auditiõne de illa & leui rumusculo
 vel minimum cognouisset. Campano de Gallis iam obiter satis factum est.
 VVimphelingius pro Argentinensibus suis pronuncians infra audietur, vbi
 simul tres aliz, sed minus celebres parumque probabiles de loco inuentio-
 nis dissentientes sententiæ referentur. Ante omnia igitur tenendum est an-
 te Hadrianum Iunium Hornanum Batauum, Medicum & Philologum
 non parui quidem nominis, nec tamen maximè vbi de patriæ laudibus a-
 gitur, te stem omni exceptione maiorem, nullum repertum esse, qui Ger-
 manis superioribus (Moguntinian Argentinenses illi fuerint adhuc in me-
 dio relinquitur, postmodum vt promisi excutiendum) de Typographiã
 inuentã quæstionem mouerit, eamque Harlemensibus arrogarit, sed po-
 tius multorum ac fere omnium, qui de hac re fecere aliquam in scriptis suis
 mentionem, testimonijs probatum esse, Germanis prædictis & non Bel-
 gishoc cælestis muneris commentum imputandum esse, quæ paulò post
 ordinè producentur. Iunius autem ille anno orbis redempti 1512. natus est
 climacterico enim magno ætatis anno, in Zelandia an. 1575. obiit, ita vt
 sexaginta ad minimum anni inter illius viri natiuitatem & typographiæ
 incunabula, quæ ad annum 1450. vel circiter communiter referuntur, in-
 tercesserint. Huius igitur Hadriani Iunij solius testimonio & auctoritate
 nituntur omnes reliqui, qui Moguntinorum laudibus obstrepunt, isque
 vicissim solas fere Harlemensium fabulas in testimonium profert, cui lu-
 dico rei seriæ fulcimini, reliquisque eius assertionibus omni probabilitate
 & probatione hæctenus destitutis quantum fidi tribuique possit, contra
 totius seculi & amplius indubitatum & vnanimè consensum, contra gra-
 uissimorum scriptorum, magnamque partem ocularorum testium aucto-
 ritatem, contra ipsa denique euidentissima & etiam nunc superantia re-
 rum testimonia, infra suo loco trutinabimus. Iunius igitur in Bataviã suã
 vbi laudum domesticarum vocalissimum præconem agit, id ita scriptum
 reliquit, vt tamen non videatur sustinuisse viuis in lucem dare. Est enim
 opus illud posthumum, quod anno Domini 1588. decimo tertio post Iunij
 obitum, ex Raphelengianã officinã de mû prodijt, vt Svveertius in Athe-
 nis suis, ac ipsamet Iuniana editio testantur. Hæc præmittere volui, vt
 æquus & veri studiosus lector cogno scat, quantum huius vnus assertioni

*Partitio &
ordo dicen-
dorum.*

tribuendum putet contra multas grauesque maximorum virorum publicas affirmaciones, qui Iunium ætate superarunt omnes, bonam etiam partem ipsius inuentæ artis tempore in vivis fuerunt. Horum enim testationes, ut ordinem quo progredi intendimus Lector videat, præmittentur, easque Iunii eorumque quos partim in hac hæresi sua sequaces habet assertions, partim solummodo dubios & suspensos fecit verba subsequenter excepti vicissim à recentioribus non paucò numero, qui Bataucis istis commentis non attentis veteri & veriori pro Moguntinis sententiæ firmiter adherere perseverarunt. Deinde ad Batauorum obiecta respondebitur, ac dicta quæ ipsimet ab ea parte producti testes hac de re, ut cum I Cris loquar deponunt examinabuntur: ubi simul rerum testimonia ad nouitiam illam sectam tantò solidius retundendam proferentur, ac tandem de tempore, ac vero auctore Typographici inuenti tractatio lucubratiunculæ huius colophon statuetur, ita tamen, ut strictim nonnulla Coronidis loco atroxantur de propagatione & exercitio tam præclaræ artis; Non indignabitur autem Lector beneuolus, nec improbabat, tam numerosa & densa huius rei à me citari & proferri diuersorum auctorum testimonia dummodo probè animaduertat, & consideret omnem hanc controuersiam, utpote in facto & gestæ rei circumstantijs consistentem, testium fidei potissimum inniti, quorum hac de causa, tum ob sequentem etiam tanto frequentiores examini lectorum sistere conueniens & necessarium putauit, quod contemptius fere & abiectius Barau de illis referre & censere soleant, imo ut plurimum illis dissimulatis, non nisi Moguntinos nominare consueverint, quasi illorum sola venditatio & opinio ab ista parte fidem faceret, ac non potius tot & talium è diuersis nationibus in omni eruditionis genere excellentium virorum, quos in mediũ producere accinctus sum, auctoritate Moguntina causa fulciretur. Ne tamen lectoribus prolixior illa testimoniorum recensio, forte tædio sit, diuersitate typorum illa à reliquo textu distinxit, ut à volentibus tantò expeditius præteriri possint. Cæterum ne prædictis ansa cauillandi hoc ipso præbeatur, vicissim omnes illos quos hactenus reperire potui, qui Harlemensium cum de typorum inuentione agitur, vel obiter meminerint, ordine retuli, & exhibui omnes; quo ipso etiam lectoribus constare, & notum fieri cupio me non nisi bona fide in præsentis negotij pertractatione versatum esse,